

Vinko Cuderman

ZAPISKI

Zakonitost, morala in pojmovanje socializma

Pod tem naslovom je bil objavljen 18. julija v Komunistu članek avtorja M.M., polemika s piscem M. J., ki je štirinajst dni pred tem v istem listu objavil sestavek "Na rob morale in etike" in se v njem (v zvezi z afero ob prodaji družbenih zemljišč za gradnjo vikendov) spotaknil ob naraščajočo neenakost v naši družbi. Pri tem pa je (kot mu očita M.M.) "zmetal v isti koš vse - ne glede na to, kako so prišli do denarja, z lastnim delom ali s prisvajanjem tujega dela - ki so vložili ta denar v gradnjo vikendov". M.J. je zapisal, kako "ljudje podzavestno čutijo, da si ti sloji svojega bogastva niso ustvarili sami s svojim delom", M.M. pa mu odgovarja, da so taki zaključki "pavšalni" in, ker ne veljajo za vse, "so lahko za marsi - koga tudi žaljivi." (Podčrtal V.C.).

Kdor kaj pozna našo jadransko obalo, ve, koliko in kako razkošnih vikendov je zrastle ob njej. Brali smo tudi, kolikšne dohodke imajo njihovi lastniki, ki jih dajejo v najem. Če bi bili ti vikendi (bolje: vile) osamljeni primeri, bi to še lahko nekako razložili. Rekli bi: Njihovi lastniki so ljudje, ki so najbolj zaslužni za naš družbeni napredek, za hiter razvoj našega gospodarstva itd. Ker delajo na odgovornih mestih - in to uspešno! - so denar, ki so ga vložili v vikend, pošteno prislužili. Ker pa je vikendov toliko, taka razlaga seveda ne pride v poštev: če bi namreč vsi njihovi lastniki bili naši družbi tako koristni, da bi denar zanje pošteno zaslužili, potem bi bila SFRJ nedvomno ena od gospodarsko najbolj razvitih držav na svetu, ne pa država z zanemarjenim zdravstvom, šolstvom in socialnim skrbstvom, država, v kateri eni razmetavajo (pošteno zasluženi!?) denar, drugi pa (nekateri upokojenci, ljudje, odvisni od socialne podpore) dobesedno stradajo.

P.S.: Lastnikom vikendov, ki jih bo ta moj zapis morda užalil, svetujem, naj berejo - Komunist! V njem bodo našli še marsikateri članek, ki jim bo všeč (iz črni komentarji o škodljivosti uravnilovke ipd.).

Šund literatura in gospodarska reforma

Na vprašanje, kaj misli o možnostih učinkovitega boja s šund literaturo (Kommunist, 18. aprila 1969), je Dimitrij Rupel odgovoril: "Ko smo se odločili za gospodarsko reformo, smo se odločili, da bomo brez sramežljivosti pogledali v obraz sodobnemu svetu trošenja. Sodobni svet trošenja, ki se mu zakoni ustvarjajo na svobodnem trgu - predpostavlja tudi nemoralo in brutalnost. Če smo se odločili, da pogledamo v obraz vsem tem dejstvom, tedaj nimamo pravice, da napovedujemo vojno nekim pojavom kar en bloc ...". Svoj odgovor zaključuje Rupel takole: "Preden se lotimo urejanja sveta, nam mora biti najprej jasno, kakšen je ta svet. Ta svet je tak, kakor nam ga kažejo tudi negativni pojavi v literaturi. Zato negativnih pojavov ne kaže slepo preganjati, temveč jih moramo predvsem razumeti ... Negativni pojavi nam pravzaprav pomagajo pregledati, v kakšnem stanju je naša kultura. Ali hočemo ponavljati stare grehe in vihteti bič nad raznimi pojavi, obenem pa spričo avtomatizma, ki obvladuje moderno družbo, dopuščati te pojave, da vkorakajo pri stranskih vratih? Zavzemam se, da rajši ustvarjajmo drugačen svet, da počasi in s premislekom gradimo svet, ki ne bo potreboval šund literature. Literatura - takšna ali drugačna, je vedno zavest nekega stanja stvari."

Šund literatura je cvetela pri nas že davno pred gospodarsko reformo (to ve najbrž tudi Rupel, čeprav je še mlad), vendar bi bilo čudno, če Rupel - "politik" ne bi utemeljil njenega obstoja (kot nujnega) z gospodarsko reformo (ali s kakim drugim aktualnim političnim geslom). Prvič pa sem - po zaslugi Ruplovega peresa - zvedel, da smo se z reformo odločili "brez sramežljivosti pogledati v obraz sodobnemu svetu trošenja, ki predpostavlja tudi nemoralo in brutalnost"! O tem naši časopisi niso nikoli pisali, čeprav bi bila njihova dolžnost, da s takimi pomembnimi odločitvami seznanijo javnost.

Rupel je proti temu, da bi negativne pojave slepo preganjali, saj nam bodo sicer vkorakali pri stranskih vratih. Po njegovem je pametneje, da vkorakajo skozi glavna vrata. Ne vem le, zakaj potem ne bi legalizirali tudi prostitutcije, zakaj je npr. ta prisiljena vstopati skozi stranska vrata, saj bi bil tak ukrep nedvomno v skladu z gospodarsko reformo. Naše javne hiše bi - glede na sloves, ki ga uživajo slovenska dekleta po uspešnih nastopih na lepotnih tekmovanjih - bile gotovo ekonomsko zelo uspešne, razen tega pa bi prispevale k še hitrejšemu razvoju turizma pri nas.

Ko bi tako ne le literaturi, ampak vsem negativnim pojavom dali možnost, da se do kraja razvijejo, bi nam postalo v resnici "jasno, kakšen je ta svet", nakar bi lahko "počasi in s premislekom" pričeli ustvarjati "drugačen svet". Pri tem ustvarjanju bi nam bila šund literatura (kakor seveda tudi vsi ostali razviti negativni pojavi) v izdatno pomoč!

O slovenskem poslanstvu

Ob novi Javorškovi knjigi "Kako je mogoče" je Taras Kermauner v Naših razgledih z vso zavzetostjo polemiziral z Javorškovimi (Vidmarjevimi) pogledi na poslanstvo malih narodov (in s tem tudi Slovencev), ki naj bi se - ker jim je pot zaradi maloštevilnosti zaprta na drugih področjih - uveljavili na duhovnem. Kermauner tako gledanje odločno zavrača: prepričan je, da "MOČ (da bi odkrili svetu kaj novega, izvirnega, še nevidenega) Slovencev ni dana." "To je moja ideologija", pravi Kermauner, "temelječa seveda na analizah, ki se jih da prav dobro zagovarjati. Slovenci smo majhen, relativno zaostal narod - kot še veliko drugih narodov, precej večjih od nas - ki do zdaj nismo dali svetu najbrž niti enega izuma, niti ene velike ideje, niti ene nove literarne zvrsti, niti ene nove umetnostne smeri, prav ničesar, kar bi sodilo v zgodovino velikega sveta. (Nekateri skušajo dokazati, da je ta naš - sicer edini - veliki prispevek: slovenski kozolec. Naj jim bo.) Vse, kar imamo, smo prejeli od drugih. Nesrečni smo in nezadovoljni, ker velike svetovne enciklopedije * ne upoštevajo Prešerna in Levstika in Cankarja in Jurčiča, vendar te enciklopedije že vedo, kaj delajo. V svetovnozgodovinskem toku idej ter njihovih realizacij ti ustvarjavnici ne štejejo. Takšnih je še precej. Ni krivda torej v tem, da Angleži ne poznajo našega jezika, temveč v tem, da so Ibsen, Maeterlinck, Peter Altenberg in drugi pisali že pred Cankarjem, Petrarka in nemški romantiki pred Prešernom... Ker smo majhni, zaostali itn., nam ja pač usojeno, da ostajamo svetovna provinca."

Čeprav se mi Javorškovo (Vidmarjevo) gledanje na slovensko poslanstvo zdi romantično-naivno, mislim, da je vendar bližje resnici, ko Kermaunerjeva "na analizah (seveda!) temelječa ideologija"! Če smo majhni, zaostali narodi že a priori obsojeni, da svetu ne moremo dati nič novega, pomembnega, kako je potem mogoče, da je npr. Bosna dala Iva Andriča, ki ga bodo svetovne enciklopedije prav gotovo morale upoštevati?! Pa tudi slovenska literatura ni tako revna in neogljenka, kot bi to hotel prikazati Kermauner. Še celo v dramatikah, za katero smo vedno trdili, da je najbolj revna, lahko naštejemo nekaj del, ki presegajo poprečje tistega, kar "uvažamo" od drugod: Cankarjevo Pohujšanje, Grumova Goga, Smoletova Antigona, Strnišev Samorog.

Javorškova in Kermaunerjeva ideologija sta si popolnoma nasprotni, pognali pa sta obe iz iste kali: iz zavesti o slovenski majhnosti in iz nesposobnosti sprizniti se z njo. Kermauner se je sicer sprijaznil z njo, vendar le navidezno: majhno skuša namreč s pravo zanikavsko slastjo in cinizmom (kozolec!) narediti manjše, kot je v resnici. Le v tako pomanjšani majhnosti lahko najde prostor tudi zase.

*Katero so te "velike" svetovne enciklopedije, ki ne upoštevajo Prešerna in Cankarja?!

O eni od neljubih posledic "slovenske ideologije"

V Problemih (št. 81-82) je Taras Kermauner objavil "Prodržavni in antislovenski feljton", zapis, ki je že v svojem naslovu izzivalen. Izhodišče feljtona je takole: Kdor je potoval po skandinavskih deželah ve, da je odnos med javnimi uslužbenci in koristniki javnih uslug tam bistveno drugačen, kot pri nas doma, kjer je hladen, če ne že kar prikrito sovražen. "Kje so vzroki za to?" se vprašuje Kermauner ter odgovarja: "Brez dvoma je vzrokov precej. Osamimo med številnimi enega samega in ga posebej podčrtajmo. Sprejmimo hipotezo, da gre za eno od neljubih in nepredvidenih posledic tistega, čemur bi lahko rekli slovenska ideologija". Potem nam Kermauner to svojo hipotezo pojasnjuje in utemeljuje (povzemam) takole: Slovenci smo v državi vedno videli nekaj sovražnega, razčlovečujočega. Ker nam tudi revolucija ni prinesla države, v kateri bi vladala enakost, svoboda, bratstvo itd., so uradni ideologi skušali prepričati državljane, da smo tako državo po osvoboditvi pravzaprav dosegli, tisti, ki so na svoji koži občutili, da je to laž, pa so menili, da gre za ponovitev starih oblik države, ki je nad ljudstvom. Slovenci (tako uradni ideologi kot tisti spodaj) državo sakraliziramo: od nje hočemo, naj bi odpravila vse zlo, vse alienacijske konflikte itd., kar je seveda nemogoče, namesto da bi se sprijaznili s stvarno državo in se v njenih okvirih zavzemali za "realno predvidljivo stvarnost, ki bo dala več svobode, več varnosti, več kruha, več demokracije, a znotraj sveta, kakršen je." Naš (slovenski) odnos do države je torej kriv, če je pri nas npr. železniški sprevodnik znevrotiziran, saj čuti, da je "med dvema izključujočima se poloma: med državo, katere uslužbenec je, ki jo zastopa, ki jo - v očeh vseh potnikov - tudi predstavlja, osovraženo ali vsaj zopno, in seboj kot avtentično osebo, ljudskim človekom, delovno silo, ki jo je država najela". "Uslužbenci države" so pri nas seveda ne le železničarji, ampak tudi trgovci, uradniki itd. Vsi ti so po Kermaunerjevi hipotezi neprijazni do strank zato, ker mislijo po "slovensko", ker je zanje "realiteta pojem brez vrednosti, simbol negativnosti", ker ne pristajajo na uresničljivo sedanost, temveč ljubijo le "svojo negacijo: Absolutno prihodnost. Človeka, ki ga ni. Svet, ki ga ni. Idejo. Abstrakcijo. Fikcijo. Prazen prostor, ki se nam predstavlja kot obljubljeni absolutna Polnost. Sveti - nenavzoči čas." Zato se vlaki, trolejbusi, trgovine, uradi in celo lastni domovi spreminjajo v bojno področje, na katerem se bijeta "Dobro in zlo, Prihodnost in zdajšnjost, Ideja in danost".

Mislím, da je s tem feljtonom Kermauner zadal zagovornikom slovenstva in humanizma udarec, ki se od njega zlepa ne bodo opomogli. Komu, ki ni potoval le po Skandinaviji, ampak morda tudi kje po Srbiji in je doživel, da so ga poslali tja, od koder je prišel ob rojstvu, pa se utegne le utrniti vprašanje: "Mar smo Slovenci s svojo miselnostjo okužili celo naše bratske narode?"

Kak hudobnež pa bi Kermaunerjevo hipotezo lahko celo obrnil na glavo: ker mu najbrž ne bi bilo težko dokazati, da slovenski železničarji, uradniki, trgovci

itd. ne živijo za "Absolutno prihodnost", ampak kar preveč pristajajo na "uresničljivo sedanost", bi to, da se "vlakci, trolejbusi, trgovine in celo lastni domovi spreminjajo v bojno področje", lahko proglasil za posledico prav tistega načina življenja, ki ga propagira Kermauner, se pravi - za posledico že realizirane Kermaunerjeve ideologije!

o

Janez Bizjak

V IMENU LJUDSTVA

Navajeni smo, da je smisel upravljanja v demokratični družbi stalna skrb za skupne koristi. Drugače tudi biti ne more, saj bi bila v nasprotnem primeru družba izigrana, ali vsaj izredno naivna. Poučeni smo, da je samoupravna skupnost vzor najnaprednejše organizacije, ki se ne ustraši nobene ovire, kadar je treba varovati skupno blaginjo. V duhu tega nesebičnega napora moramo razumeti tudi odločitev samoupravnih oblasti, ko so v imenu ljudstva (kmalu bo dve leti), upajmo, da le začasno, prodale reko Koritnico nekemu tovarnarju iz Milana. Zaradi svoje vsakdanje preproščine si komaj drznemo ugibati, v čigavo korist služijo ti daljnosežni sklepi. O bogastvu Koritnice, ki pred Bovcem oplemeniti Sočo s smaragdno barvo in z debelimi postrvmi, odloča dekadentno omizje v razkošni milanski vili. Nič hudega, če smo prej vedno poslušali, da nam ribolov prinaša devizno blaženost. Dovoljenja za ribolov v Koritnici pa delijo zdaj debeli milanski gospodje, ki se ob nedeljah objestno sprehajajo po Bovcu; bojda pri teh dovoljenjih niso prehudo kruti; o njihovi velikodušnosti več vedo predvsem nekateri maziljeni Slovenci. Za navadne slovenske smrtnike pa so vzdolž reke posejane pološčene table s prekrizano ribo.

Dobro se zavedamo, da danes ni posebno olíkano ponavljati vprašanja o odločitvah, ki jih zaradi pomanjkljive izobrazbe ne moremo pravilno dojeti; tudi premalo prostora imamo, da bi iskali glavnega krivca za to, po našem privatnem mnenju, zelo zaudarjajočo kupčijo. Ali je Ribiško društvo iz Tolmina manjši grešnik kot Ribiška zveza Slovenije in le-ta spet bolj nedolžna kot nekatere svete osebe z nedosegljivih prestolov, to odložimo. Vznemirjajo nas predvsem dejstva: za to umazano sleparijo je nekdo v imenu ljudstva potegnil bogato miloščino! Za svoje početje je ta nekdo potreboval in zato tudi moral dobiti pri najvišjih oblastnih organih ustrezno dovoljenje, ki se običajno tako poetično začne: Odlok v imenu ljudstva Socialistične republike Slovenije ! Najmanj razumljivo pa je žalostno dejstvo, da tista prekrizana riba predstavlja zakonito odločbo, s katero je začasno (?) našim ljudem ribolov v Koritnici prepovedan!... Razen posvečenih izjem seveda. Zamisel, spočeta v Milanu in z veliko uvidevnostjo blagoslovljena v Ljubljani.